

Р. В. Павелків

Загальна психологія

 КОНДОР

Р.В.Павелків

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Підручник

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів*

Видання четверте, стереотипне

Київ

2013

УДК 159.9
ББК 88.3я73
П 12

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист МОНУ №1.4/18-Г-2991 від 31.12.2008 р.)*

Рецензенти:

С.Д.Максименко – дійсний член АПН України, доктор психологічних наук, професор, інститут психології ім. Г.С. Костюка, директор;

А.Б.Коваленко – доктор психологічних наук, професор, Київський державний національний університет ім. Т.Г. Шевченка.

Р.В. Павелків

П 12 Загальна психологія. Підручник. – К.: Кондор, 2013. – 576 с.

ISBN 978-966-351-281-5

Підручник є комплексним виданням для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Він містить теоретичний матеріал з основних тем курсу „Загальна психологія”, поданий у формі курсу лекцій, планів практичних занять і задач, які навчають студентів застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності.

Підручник розрахований на студентів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться психологією.

ББК88.3я73

ISBN 978-966-351-281-5

© Павелків Р.В., 2009,2013

© Кондор, 2009,2013

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. Курс лекцій.. 10

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ..... 11

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ..... 11

1.1. Предмет загальної психології..... 11

1.2. Рефлекторний характер психіки..... 21

1.3. Завдання сучасної психології..... 25

1.4. Сучасна психологія та її місце в системі наук..... 26

1.5. Галузі психології..... 30

ТЕМА 2. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЇ..... 32

2.1. Загальна характеристика методів психологічного дослідження..... 32

2.2. Організаційні методи..... 34

2.3. Метод спостереження..... 36

2.4. Метод експерименту..... 39

2.5. Метод аналізу продуктів діяльності..... 43

2.6. Метод опитування..... 44

2.7. Тестування..... 48

ТЕМА 3. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПСИХІКИ. 51

3.1. Виникнення та розвиток психіки у нижчих тварин..... 51

3.2. Розвиток психіки у хребетних тварин..... 54

3.3. Особливості психічної діяльності вищих тварин..... 57

3.4. Відмінності психіки людини і тварин..... 59

3.5. Походження та розвиток свідомості людини..... 61

3.6. Свідомість та несвідоме..... 64

ТЕМА 4. МОЗОК І ПСИХІКА..... 68

4.1. Загальна будова та функції нервової системи..... 68

4.2. Мозок як фізіологічний орган.....	73
4.3. Мозок як орган психіки.....	79
4.4. Співвідношення психічних і фізіологічних процесів та явищ.....	86
ТЕМА 5. ДІЯЛЬНІСТЬ.....	92
5.1. Загальна характеристика діяльності людини.....	92
5.2. Види діяльності.....	98
5.3. Будова діяльності людини.....	106
5.4. Знання, уміння та навички.....	109
ТЕМА 6. ОСОБИСТІСТЬ.....	115
6.1. Поняття особистості в психології.....	115
6.2. Теорії особистості	118
6.3. Взаємозв'язок біологічного та соціального в особистості.....	128
6.4. Структура особистості.....	131
6.5. Мотиваційно-потребнісна сфера особистості....	134
6.6. Спрямованість особистості.....	136
6.7. Самооцінка та рівень домагань особистості.....	138
6.8. Формування та розвиток особистості в онтогенезі.....	139
РОЗДІЛ 2. ПІЗНАВАЛЬНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ..	145
ТЕМА 1. УВАГА.....	145
1.1. Поняття уваги.....	145
1.2. Фізіологічні основи уваги.....	146
1.3. Теорії уваги.....	150
1.4. Види уваги.....	154
1.5. Властивості уваги.....	160
1.6. Розвиток уваги.....	165
ТЕМА 2. ВІДЧУТТЯ.....	168
2.1. Поняття відчуття.....	168
2.2. Фізіологічні основи відчуттів.....	170
2.3. Види відчуттів.....	171

Зміст

2.4. Загальні властивості відчуттів.....	177
2.5. Пороги відчуття. Чутливість.....	178
2.6. Явище адаптації.....	181
2.7. Взаємодія відчуттів.....	182
2.8. Явище післядії в аналізаторах.....	184
ТЕМА 3. СПРИЙМАННЯ.....	185
3.1. Поняття сприймання.....	185
3.2. Фізіологічні основи сприймання.....	187
3.3. Властивості сприймання.....	188
3.4. Класифікація сприймань	194
3.5. Складні форми сприймання.....	196
3.6. Ілюзії сприймання.....	202
ТЕМА 4. ПАМ'ЯТЬ.....	213
4.1. Поняття про пам'ять.....	213
4.2. Теорії пам'яті.....	215
4.3. Види пам'яті.....	220
4.4. Характеристики пам'яті.....	226
4.5. Процеси пам'яті.....	227
4.5. Індивідуальні особливості пам'яті та її розвиток.....	241
ТЕМА 5. МИСЛЕННЯ.....	244
5.1. Поняття мислення.....	244
5.2. Головні характеристики мислення.....	248
5.3. Передумови виникнення мислення у філо- та онтогенезі.....	252
5.4. Форми мислення.....	255
5.5. Мислення як процес розв'язання задач.....	259
5.6. Види мислення.....	269
5.7. Індивідуальні особливості мислення.....	279
5.8. Методи моделювання творчої діяльності та формування творчого мислення.....	284
ТЕМА 6. МОВЛЕННЯ.....	291
6.1. Загальне поняття про мовлення.....	291

6.2. Історичний розвиток мовлення та його основні функції.....	294
6.3. Фізіологічні механізми мовлення.....	299
6.4. Види мовлення та їх характеристика.....	304
6.5. Розвиток мовлення у дітей.....	307
ТЕМА 7. УЯВА.....	310
7.1. Поняття уяви.....	310
7.2. Фізіологічні механізми уяви.....	314
7.3. Типи уяви.....	320
7.4. Види уяви.....	321
7.5. Психологічні механізми уяви.....	325
7.6. Розвиток уяви.....	327
РОЗДІЛ 3. ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ.....	329
ТЕМА 1. ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ.....	329
1.1. Загальна характеристика.....	329
1.2. Функції емоцій та почуттів.....	335
1.3. Вияв емоцій та почуттів.....	338
1.4. Фізіологічні основи емоцій.....	339
1.5. Форми переживання почуттів.....	342
1.6. Характеристика вищих почуттів.....	347
1.7. Формування емоцій та почуттів.....	354
ТЕМА 2. ВОЛЯ.....	357
2.1. Загальне поняття про волю.....	357
2.2. Природа волі.....	360
2.3. Характеристика вольових дій.....	362
2.4. Структура вольового акту.....	363
2.5. Вольові якості особистості.....	365
2.6. Розвиток та виховання вольової активності людини.....	367

Зміст

РОЗДІЛ 4. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ..... 370

ТЕМА 1. ТЕМПЕРАМЕНТ..... 370

1.1. Поняття темпераменту..... 370

1.2. Історія вчень про темперамент..... 372

1.3. Головні властивості темпераменту..... 381

1.4. Характеристика типів темпераменту..... 382

1.5. Проблема мінливості темпераменту..... 388

1.6. Роль темпераменту в навчальній діяльності 392

ТЕМА 2. ХАРАКТЕР..... 394

2.1. Поняття характеру..... 394

2.2. Вчення про характер..... 395

2.3. Риси характеру..... 398

2.4. Характер і темперамент..... 400

2.5. Акцентуації характеру..... 401

2.6. Формування характеру..... 407

ТЕМА 3. ЗДІБНОСТІ..... 410

3.1. Поняття здібностей 410

3.2. Здібності та задатки. Природа здібностей..... 412

3.3. Види здібностей..... 419

3.4. Структура здібностей..... 422

3.5. Розвиток здібностей та їх рівні..... 426

ЧАСТИНА 2. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З КУРСУ

„ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”..... 434

Вступ..... 435

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ..... 437

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ

ПСИХОЛОГІЇ..... 437

ТЕМА 2. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЇ..... 440

ТЕМА 3. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК

ПСИХІКИ..... 442

<i>ТЕМА 4. МОЗОК І ПСИХІКА.....</i>	<i>444</i>
<i>ТЕМА 5. ДІЯЛЬНІСТЬ.....</i>	<i>446</i>
<i>ТЕМА 6. ОСОБИСТІСТЬ.....</i>	<i>448</i>
<i>РОЗДІЛ 2. ПІЗНАВАЛЬНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ..</i>	<i>455</i>
<i>ТЕМА 1. УВАГА.....</i>	<i>455</i>
<i>ТЕМА 2. ВІДЧУТТЯ.....</i>	<i>459</i>
<i>ТЕМА 3. СПРИЙМАННЯ.....</i>	<i>463</i>
<i>ТЕМА 4. ПАМ'ЯТЬ.....</i>	<i>466</i>
<i>ТЕМА 5. МИСЛЕННЯ.....</i>	<i>471</i>
<i>ТЕМА 6. МОВЛЕННЯ.....</i>	<i>475</i>
<i>ТЕМА 7. УЯВА.....</i>	<i>479</i>
<i>РОЗДІЛ 3. ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ.....</i>	<i>482</i>
<i>ТЕМА 1. ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ.....</i>	<i>482</i>
<i>ТЕМА 2. ВОЛЯ.....</i>	<i>488</i>
<i>РОЗДІЛ 4. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....</i>	<i>490</i>
<i>ТЕМА 1. ТЕМПЕРАМЕНТ.....</i>	<i>490</i>
<i>ТЕМА 2. ХАРАКТЕР.....</i>	<i>496</i>
<i>ТЕМА 3. ЗДІБНОСТІ.....</i>	<i>505</i>
<i>ЧАСТИНА 3. ЗАДАЧІ З КУРСУ «ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ».....</i>	<i>513</i>
<i>РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ.....</i>	<i>514</i>
<i>ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....</i>	<i>514</i>
<i>ТЕМА 2. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЇ.....</i>	<i>515</i>
<i>ТЕМА 3. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПСИХІКИ.....</i>	<i>517</i>
<i>ТЕМА 4. МОЗОК І ПСИХІКА.....</i>	<i>520</i>
<i>ТЕМА 5. ДІЯЛЬНІСТЬ.....</i>	<i>523</i>

ТЕМА 6. ОСОБИСТІСТЬ.....	525
РОЗДІЛ 2. ПІЗНАВАЛЬНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ..	528
ТЕМА 1. УВАГА.....	528
ТЕМА 2. ВІДЧУТТЯ.....	530
ТЕМА 3. СПРИЙМАННЯ.....	533
ТЕМА 4. ПАМ'ЯТЬ.....	537
ТЕМА 5. МИСЛЕННЯ.....	540
ТЕМА 6. МОВЛЕННЯ.....	543
ТЕМА 7. УЯВА.....	545
РОЗДІЛ 3. ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ.....	549
ТЕМА 1. ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ.....	549
ТЕМА 2. ВОЛЯ.....	552
РОЗДІЛ 4. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	558
ТЕМА 1. ТЕМПЕРАМЕНТ.....	558
ТЕМА 2. ХАРАКТЕР.....	561
ТЕМА 3. ЗДІБНОСТІ.....	566

1.1. Предметна область психології

Психологія є галуззю знань з предметом вивчення багатьох наук. Психологія вивчає діяльність людини з огляду на історію, доказання, біологію, фізіологію, мову, значить та ін. У цьому пізнанні психології займає особливе місце. Немає такої людини цікавішого об'єкта, ніж людина ірраціонального мудреця, ніж інша людина. Вірність цього твердження підтверджена історією науки. Інтерес до людської психології зростає в розвитку і формування в людському суспільстві. Психологія є основою взаємодії – усе це є підґрунтям розвитку психології. Психологія настільки глибоко проникла в

Навчальне видання

Павелків Роман Володимирович

Загальна психологія

Підручник

Редактор: *Василенко Людмила Геннадіївна*
Коректор: *Котенко Катерина Михайлівна*
Дизайн обкладинки: *Куташенко Валерій Сергійович*
Верстка: *Василенко Людмила Геннадіївна*

Підписано до друку 14.12.12.

Формат 60 x 84/16. Папір офсетний. Гарнітура Newton C.

Друк офсетний. Обл.видав.арк. 33,69.

Ум.друк.арк. 33,24. Тираж 500 прим.

Зам. №12 - 1053.

ТОВ «Кондор-Видавництво»

Свідоцтво серія А01 №376847 від 28.07.2010 р.

03067, м. Київ, вул.Гарматна, 29/31

тел./факс (044) 408-76-17, 408-76-25

Віддруковано ПАТ «ВПІОЛ». 03151, Київ, вул. Волинська, 60

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 4404 від 31.08.2012 р.